

Київський національний університет культури і мистецтв

КАФЕДРА ІВЕНТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІНДУСТРІЇ ДОЗВІЛЛЯ

<p>ФАКУЛЬТЕТ ІВЕНТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ФЕШН ТА ШОУ-БІЗНЕСУ</p>	Назва дисципліни	Соціальна і культурна антропологія	
	Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий), PhD	
	Галузь знань	03 Гуманітарні науки	
	Спеціальність	034 Культурологія	
	Освітньо-наукова програма	Культурологія	
	Форма навчання	денна	
	Адреса викладання	вул. Євгена Коновальця, 36	
	Кафедра, за якою закріплена дисципліна	Кафедра івент-менеджменту та індустрії дозвілля	
	Семестри	III	
	Обсяг	Загальна кількість годин	90
		Кількість кредитів	3
		Лекції	26
		Самостійна робота	64
		Форма звітності	Екзамен (III семестр)
		Тип дисципліни (обов'язкова/вибіркова)	Блок Б (вибіркова)
	Мова навчання	Українська	
Викладач	Гончарова Олена Миколаївна		
Контактна інформація	kafedra_im@i.ua		
Програма дисципліни			

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ

Курс спрямовано на ознайомлення здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) з предметом, основними поняттями і методами антропологічних досліджень, сучасними науковими підходами і концепціями, змістом основних напрямів антропологічних досліджень.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: ознайомлення аспірантів з предметом, основними поняттями і методами антропологічних досліджень, сучасними науковими підходами і концепціями, змістом основних напрямів антропологічних досліджень.

Завдання:

- представити антропологічне знання як самостійну дисципліну, а також в її зв'язку з соціологічним знанням;
- навчити студентів орієнтуватися в основних предметних областях соціальної та культурної антропології;
- ознайомити з методами антропологічних досліджень;
- сформувати навички комплексної характеристики окремих народів.

Предмет: класичні та сучасні соціальні та культурні антропологічні теорії, їх розвиток.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти повинні набути такі програмні компетентності:

загальні:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність до самостійного формування й неперервного удосконалення системного наукового і загального культурного світогляду;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність діяти на основі етичних кодексів і професійної етики науковця, на засадах науковості та толерантності.

фахові:

- здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у культурології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і суміжних галузях;
- здатність до побудови та аргументованого представлення культурологічного наративу, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових знань;
- здатність до наукового аналізу культурних явищ, практик та процесів із використанням різних методологічних підходів.

- здатність аналізувати та критично оцінювати сучасні концепції культурології, а також тенденції розвитку культурологічної теорії.

Результати навчання за дисципліною:

- здійснювати наукове дослідження згідно з основоположними принципами наукового пізнання;
- здійснювати пошук, обробку та аналіз інформації з різних джерел;
- здійснювати формування й неперервне удосконалення власного наукового і культурного світогляду;
- генерувати нові ідеї (креативність) та критично оцінювати їхній потенціал;
- діяти на основі етичних кодексів і професійної етики науковця, принципів академічної доброчесності і високої академічної культури;
- мати передові концептуальні та методологічні знання з культурології та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій;
- володіти категоріальним апаратом сучасної культурології задля формування належного рівня культурної та культурологічної компетентності, вміння кваліфіковано відобразити результати власних наукових досліджень культурного виміру соціогенезу у відповідних теоретичних формах;
- здійснювати аналітико-прогностичні дослідження й формувати стратегії культурної політики в сфері державного управління та інших соціокультурних інститутах;
- аналізувати культурні явища, практики та процеси із застосуванням різних теоретичних підходів, методів і методик.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **розділів:**

1. Соціальна та культурна антропологія як науковий напрям. Онтологічні основи людського буття і культури.
2. Основні напрями антропологічних досліджень.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНА ТА КУЛЬТУРНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК НАУКОВИЙ НАПРЯМ. ОНТОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ І КУЛЬТУРИ

ТЕМА 1.1. ПРЕДМЕТ, СТРУКТУРА І ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Соціальна та культурна антропологія як наука про людину, її суспільне буття і зв'язок з культурним життям. Походження терміна «антропологія». Об'єкт, предмет, цілі та завдання соціальної та культурної антропології. Соціально- та культурно-антропологічна проблематика і зміст підходу. Основні розділи антропологічних знань: антропогенез (походження людини); морфологія та фізіологія людини; расогенез та етнічна антропологія. Основні поняття та категорії антропологічної науки: культура, буття і небуття, природа і дух. Основні дилеми соціальної та культурної антропології: «первісне – сучасне», «своє – чуже».

Місце соціальної та культурної антропології серед інших наук про людину. Взаємозв'язок філософської і соціально-культурної антропології. Зв'язок з іншими природничими й гуманітарними дисциплінами: біологією, геологією, психологією, історією первісного суспільства, археологією, етнологією, демографією тощо. Основні напрями і методи антропологічних досліджень.

Соціальна та культурна антропологія в аналізі суспільного життя сучасного суспільства.

ТЕМА 1.2. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК АНТРОПОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Зародження антропологічних знань у добу античності та середньовіччя. Формування антропології як окремої наукової дисципліни. Натуралісти й філософи XVIII – початку XIX ст. про місце людини в природі. Теорія антропогенезу французького натураліста Ж.-Б. Ламарка. Расознавчі студії XVIII – першої половини XIX ст. Боротьба між моногеністами та полігеністами. Класифікація людства, А. Ретціуса. Дарвінізм і його вплив на розвиток антропологічних знань.

Виникнення перших антропологічних шкіл. Французьке антропологічне товариство (П. Брока). Англійська школа антропології (Е. Тайлор, Л.Г. Морган, К. Пірсон), виникнення і діяльність антропологічного осередку при російському Товаристві любителів природознавства (А. Богданов).

Російське географічне товариство. Напрям, орієнтований на вивчення примітивних, традиційних суспільних систем, (Ф.Боас, Б. Маліновський, К. Леві-Стросс). Основні напрями сучасних досліджень.

ТЕМА 1.3. ПРИРОДА ЛЮДИНИ

Визначення людини, основи визначень. Розуміння людини, основні сфери її існування.

Природа і сутність людини. Ідея цілісності людини.

Проблема походження людини. Сутнісні риси антропогенезу, еволюція поглядів на антропогенез. Особливості сучасного антропосоціогенезу. Рушійні сили антропогенезу.

Способи існування людини. Філософське і соціально-антропологічне уявлення про існування людини. Людина як духовна істота, духовність і тілесність, грані духовності. Ціннісна сфера, сенс буття і призначення людини. Діяльність як форма існування.

Екзистенційні аспекти людського існування: життя та смерть, любов та ненависть, здоров'я та хвороба, відчуження. Визначення свободи в соціальній антропології. Об'єктивні і суб'єктивні критерії свободи.

Основні концепції творення суспільства. Суспільство як предметна життєдіяльність людини і опредмечена людська свідомість. Суспільство як уособлення людських відносин. Антиномічність взаємовідносин людини і суспільства. Безперервність суспільного буття і перервність людського.

ТЕМА 1.4. ДІАЛЕКТИКА ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ

Життя як єдність процесів творення і руйнування, організації і дезорганізації. Кінцевість людського буття, смерть як екзистенційний і культурний феномен. Страх смерті та індивідуалізм. Проблеми життя і смерті в аспекті основних вікових фаз. Самооцінка людиною свого життєвого циклу, її вплив на соціальну активність особи. Тема смерті в релігії та мистецтві.

Життя після смерті. Проблема безсмертя в релігії, мистецтві, філософії. Життя як супротив смерті. Здоров'я і нездоров'я.

Сприйняття смерті в різні часи і в різних культурах. П. Арієс про історичний розвиток установок західноєвропейців стосовно смерті. Оцінки проблеми смерті в праці Мішеля Вовеля «Смерть і Захід з 1300 р. до наших днів».

ТЕМА 1.5. РОЛЬ ПРАЦІ ТА ГРИ В ІСНУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

Сутність праці. Філософія праці. Праця і природа. Основні підходи до розгляду ролі праці в антропогенезі та житті людини. Основні види і форми праці. Природнонаукове пояснення еволюції людської праці. Праця як дисциплінарна практика і спосіб виробництва людини. Діалектика панування і рабства.

Суспільний поділ праці та соціальне розшарування (стратифікація). Антропологічний зміст гри як виду вільної діяльності людини.

Природа і механізм гри. Основні функції гри: виховна, соціологічна, компенсаторна, естетична. Аналіз феномену гри Й. Хейзінгою. Гра в концепції М. Бахтіна. Взаємозв'язок гри та культури. Класифікація ігор, тенденції їх розвитку. Спорт як прояв культури гри.

ТЕМА 1.6. КУЛЬТУРА ЯК КЛЮЧОВА СФЕРА СОЦІАЛЬНО- ТА КУЛЬТУРНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основні концепції розвитку культури і цивілізацій. Культура як система значень.

Символічна та інтерпретативна теорія культури.

Мова і культура. Походження природної мови. Основні характеристики мови як знакової системи. Гіпотеза культурно-лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа. Етносемантика. Етнографія мови. Поняття мовних жанрів. Поняття дискурсу. Лінгвістичне багатоманіття. Проблема збереження мов, що зникають.

Школа «культура і особистість» в американській культурній антропології. Психологічні моделі культур і культурні стереотипи поведінки. Аполонічні та діонісійні культури.

Соціалізація та інкультурація. Поняття інкультурації. Культура і світ дитинства: практики виховання, моделі сексуальної поведінки, моделювання гендерних стереотипів, формування психологічного типу особистості. Обряди переходу (ініціація).

Творчість як прояв людської свободи. Творчість в різних видах людської діяльності. Мистецтво як явище культури. Мистецтво як культурна категорія. Мистецтво і гра. Мистецтво і винаходи.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ТЕМА 2.1. ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНИХ УТВОРЕНЬ (РОДИННІСТЬ, РЕЛІГІЇ)

Структури родства. Системи філіації. Групи однолінійного і білатерального походження. Наслідування майна і статусу. Клан і лінідж. Дуальна організація. Системи шлюбних союзів. Системи родства і соціальна структура. Ритуальне родство. Адопція, побратимство та інші форми.

Інститут шлюбу. Ендогамія і екзогамія. Шлюбні табу. Моногамія, полігамія, поліандрія, левірат і сорорат, «шлюб с приви́дом», жіночий та ін. Думка еволюціоністів про розвиток шлюбу від полігамії до моногамії. Шлюбні виплати: викуп, посаг.

Поняття і типи родини: нуклеарна, складна (патріархальна), об'єднана (кілька братів з родинами), розширена (патронімія).

Матріархат і патріархат. Чоловічі і жіночі союзи.

Релігійний дискурс і простір релігійного. Соціологічні теорії релігії (Е. Дюркгейм, М. Вебер, К. Маркс). Антропологія релігії: особливості предмета і підходів.

Культурно-історичні концепції надприродного: анімізм, культ предків, аніматизм, політеїзм, монотеїзм. Поняття преанімізму і прамонотеїзму в історії антропології релігії. Проблема тотемізму. Інтерпретації міфів. Проблема існування особливої міфологічної свідомості.

Ритуальні практики: жертвоприношення, магія, гадання, чаклунство, молитва. Періодичні і випадкові обряди. Релігійні «спеціалісти»: шамани, провісуювачі, чаклуни, маги, жерці, пророки.

ТЕМА 2.2. ПОЛІТИЧНА ТА ЕКОНОМІЧНА АНТРОПОЛОГІЯ

Політична антропологія як напрям антропології. Антропологічні теорії політогенезу.

Насильство як засіб домінування і панування.

Антропологія влади. Механізми формування структур влади в архаїчних і сучасних суспільствах. Основні типи політичної організації суспільства: ситуативне лідерство, організація на рівні «бенда», політична організація сегментованого суспільства, вождизм, традиційна держава, національна держава. Східний деспотизм. Тоталітаризм.

Соціальні стратифікації, ґруновані на нерівностях: станово-кастовому, класовому, ґендерному, віковому.

Антропологія конфлікту. Інститут кровної помсти. Війна і її форми. Специфіка антропологічного підходу до аналізу економічної діяльності.

Виробництво: фактори і засоби виробництва. Класифікація суспільств залежно від способу виробництва: мисливці і збирачі, скотоводів-кочівники, землероби. Економіка первісних суспільств. Теорія «світ-економік» І. Валлерстайна. Розподіл і обмін. Універсальність сенсу категорії обміну. Основні умови обміну: зобов'язання давати, отримувати і віддавати натомість. Поняття «дару». Основні типи обміну: реципрокація (збалансована, генералізована, негативна), редистрибуція і ринковий обмін.

Торгівля і гроші в антропологічній перспективі. Споживання: практики і стилі споживання. Символічне споживання і престижне споживання.

ТЕМА 2.3. ЕТНІЧНА І РАСОВА АНТРОПОЛОГІЯ

Етнічна антропологія як напрям антропологічної науки. Поняття «етносу», проблеми його застосування. Поняття «популяція». Етногенез – походження етносів.

Аналіз взаємовідносин між етносами, популяціями і расами в різних країнах і в різний період. Міграції етносів, змішування етносів. Етнічні культури.

Головні принципи расових класифікацій людства. Мінливість морфо-фізіологічних ознак серед народів світу. Великі раси, малі раси, антропологічні типи.

Коротка морфологічна характеристика основних расових груп людства. Співвідношення расових, етнічних і лінгвістичних класифікацій.

Сучасна наука про виникнення антропологічних (расових) відмінностей. Чинники процесу расоутворення. Роль географічної ізоляції та змішування як чинників расоутворення. Моноцентризм і поліцентризм. Адаптивний характер расових прикмет і утворення «великих» рас. Зміни расових ознак та їхніх комплексів у процесі соціально- економічного розвитку людства.

ТЕМА 2.4. СУСПІЛЬНИЙ ПРОГРЕС І МАЙБУТНЄ ЛЮДСТВА

Поняття суспільного прогресу. Дискусія щодо можливості прогресу суспільства і людини. Складові суспільного прогресу. Рушійні сили розвитку людини і суспільства.

Суспільство як процес духовного росту. Місце відчуження в суспільному прогресі. Можливості подолання відчуження. Специфіка сучасної соціально антропологічної ситуації в світі. Внесок окремої людини в розвиток світу.

Проблема виживання і стійкого розвитку людства як інтегративний вираз глобальних проблем сучасності. Сенс людської історії. Футурологічні

концепції про майбутнє людства як виду.

РОЗПОДІЛ ГОДИН ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1.	Тема 1.1. Предмет, структура і функції соціальної та культурної антропології	2
2.	Тема 1.2. Історичний розвиток антропологічного знання	4
3.	Тема 1.3. Природа людини	4
4.	Тема 1.4. Діалектика життя та смерті	4
5.	Тема 1.5. Роль праці та гри в існуванні та розвитку людини	4
6.	Тема 1.6. Культура як ключова сфера соціально- та культурно-антропологічних досліджень	4
7.	Тема 2.1. Особливості культурних утворень (родинність, релігії)	6
8.	Тема 2.2. Політична та економічна антропологія	6
9.	Тема 2.3. Етнічна і расова антропологія	6
10.	Тема 2.4. Суспільний прогрес і майбутнє людства	6
Усього годин		46

ВИДИ РОБІТ І ЗАВДАНЬ. ІНСТРУМЕНТАРІЙ НАВЧАННЯ

Види робіт для осмислення понять і практичного засвоєння курсу:

- вивчення наукової літератури;
- коментування основних положень курсу;
- аналіз наукових текстів відповідно до обраної теми;
- презентація підготовленого індивідуального навчального проекту;
- індивідуальні завдання.

ПОЛІТИКА КУРСУ

Оцінювання (усних повідомлень і практичних завдань із питань курсу, аналізу наукової й навчально-методичної літератури, самостійна й індивідуальна робота за темами, виконання тестових завдань і т. ін.) здійснюється з позицій дотримання академічної доброчесності, ґрунтоване на чинних нормативних документах.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
84–89	B	добре	
74–83	C	задовільно	
66–73	D		
61–65	E		
21–60	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незадовільно з можливістю повторного складання
0–20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Антропология: хрестоматия / Под ред. Т. Е. Россолимо, Л. Б. Рыбалов. Москва : Модэк, МПСИ, 2009. 448 с.
2. Баландье Ж. Політична антропология. Київ : Альтерпрес, 2002 – 252 с.
Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. Изд. 2-е, доп. Москва : URSS, 2008. 437 с.
3. Белик А. А. Культурная (социальная) антропология: учебное пособие. Москва : РГГУ, 2009. 613 с.
4. Вельцель К., Инглхарт Р., Александер Э., Понарин Э. Распутывание связей между культурой и институтами на примере эмансипации человечества / Журнал социологии и социальной антропологии, 2012. ТОМ XV. № 4 (63). С. 12—43.
5. Гирц К. Интерпретация культур. Москва : РОССП ЭН, 2004. 560 с.
6. Гуревич П. С. Философская антропология. Москва : Омега-Л, 2010. 608 с.
7. Даймонд Д. Ружья, микробы и сталь. Москва : АСТ: CORPUS, 2010. 720 с.
8. Добренев В. И., Кравченко А. И. Социальная антропология: учебник. М.: ИНФРА-М, 2008. 688 с.
9. Клакхон Клайд Кен Мейбен. Зеркало для человека. Введение в антропологию. СПб. : Евразия, 1998. 352 с.
10. Леви-Стросс К. Структурная антропология. Москва : Наука, 1985. 535 с.
11. Монтойя М. Линд де. Открывая новые направления в экономической антропологии. *Экономическая социология*. 2009. Т. № 4. С. 84–91.
12. Резник Ю. М. Социальная антропология как научная дисциплина. *Социс*. 1997. № 5. С. 100—111.
13. Хейзинга Й. Homo Ludens; Статьи по истории культуры. Москва : Прогресс–Традиция, 1997. 416 с.
14. Чебоксаров Н. Н., Чебоксарова И. А. Народы. Расы. Культуры. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Наука, 1985. 272 с.
15. Эванс-Причард Э. История антропологической мысли; [пер. с англ. А. Л. Елфимова]. Москва : Восточная литература, 2003. 358 с.
16. Крадин Н.Н. Политическая антропология: учебник. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Логос, 2011. 272 с.
17. Минюшев Ф. И. Социальная антропология: учебное пособие. Москва : КДУ, 2009. 220 с.

Допоміжна

1. Орлова Э. А. История антропологических учений: учебник для студентов педагогических вузов. М.: Академический проект, 2004. 480 с.
2. Орлова Э. А. Культурная (социальная) антропология: учебное пособие для вузов. Москва : Академический Проект, 2004. 480 с.
3. Поздеева С.М. Социальная антропология: Учебное пособие. Уфа : РИЦ БашГУ, 2011. 242 с.
4. Социальная антропология: хрестоматия / под ред. В. Г. Городяненко, С. В. Легеза, под. ред. В. Г. Городяненко. Днепропетровск : Изд-во Днепропетровского университета, 2004. 440 с.
5. Шаронов В. В. Основы социальной антропологии: учебное пособие. СПб.: Лань, 1997. – 189 с.